

Дубинецька Світлана, ст. 2 курсу педагогічного факультету; науковий керівник – асистент Онофрійчук О. П. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

СУТЬ ТОВАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Анотація. У статті досліджено підходи до трактування поняття «товарне виробництво» у вітчизняній та зарубіжній літературі для поглиблення та уточнення його сутності. Виявлено, що товар має цінність (вартість) саме тому, що в ньому втілена праця людини, яка є змістом вартості.

Ключові слова: товарне виробництво, товар, вартість, споживча, мінова вартість.

Аннотация. В статье исследованы подходы к трактовке понятия «товарное производство» в отечественной и зарубежной литературе для углубления и уточнения его сути. Выявлено, что товар имеет ценность (стоимость) именно потому, что в нем воплощен труд человека, который является содержанием стоимости.

Ключевые слова: товарное производство, товар, стоимость, потребительская, меновая стоимость.

Annotation. The article investigates the existing approaches to the interpretation of the term «commodity production» in the domestic and foreign literature to deepen and refine its essence. It is shown that the product has value precisely because it is embodied the human labor, which is the essence of the value.

Keywords: commodity production, product cost, consumption, exchange value.

Методологічні прийоми вивчення економіки обумовлюють спосіб і напрямки аналізу досліджуваної проблеми. Логічна послідовність вивчення економічних понять і проблем передбачає використання загальноприйнятої економічної термінології. Так, наприклад, поняття «товарне виробництво» – це така форма організації суспільного господарства, за якої продукти виробляються економічно відособленими виробниками, котрі спеціалізуються на виготовленні певного продукту, що потребує обміну у вигляді купівлі-продажу на ринку. При цьому продукти праці, якими вони обмінюються, стають товарами. Це ще й відтворення самого життя людей, оскільки при цьому забезпечуються засоби їхнього фізичного існування, а також реалізація і розвиток їхніх здібностей.

Основною проблемою, яка замовчується економічною наукою та впливає на світовий перерозподіл суспільного продукту, – є емісія валют. Коли одна країна отримує її простим натиском кнопки друкарського верстата, а інша – за природні ресурси (які вичерпні) або вироблені суспільною працею товари. Крім того, надання грошових позик у виробництво під відмінний від нульового відсоток суттєво ускладнює, а іноді й унеможлиблює їх повернення з отриманням прибутку для зайнятих у товарному виробництві працівників. Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Із зародженням товарного виробництва пов'язана поява багатозначного поняття «товару». Енциклопедичними знаннями та ґрунтовною науковою інформацією про товари володіють лише спеціалісти – товарознавці.

Первинні знання про товари людина отримує внаслідок життєвої практики. Більш глибокі товарознавчі знання вона дістає з довідкових джерел і фахових видань. Ці джерела формують так зване інформаційне поле, в якому живе і працює людина та в якому постійно циркулюють відомості про навколишній світ і процеси, що сприймаються людиною. Відомості та процеси інформаційного поля називають інформацією. Вона є складовим елементом методології товарознавства. Для споживачів продуктів харчування та користувачів предметами широкого вжитку першочергове значення має товарна інформація. Теоретичне товарознавство ґрунтується на наукових засадах товарної інформації – її достовірності, доступності та достатності [1].

У цій статті розглянемо питання, що стосуються товарного виробництва, за яких причин виникло товарне виробництво, що є головними ознаками, видами товарного виробництва. Також з'ясуємо таке поняття як «товар», що є основним продуктом товарного виробництва, які властивості має товар (вартість, споживча вартість і мінова).

Теоретичною та методологічною основою статті є розробки вітчизняних та зарубіжних учених у галузі державного регулювання процесів економічного розвитку та подолання кризових явищ в економіці. Вагоме значення для даного дослідження мають наукові публікації, присвячені цій важливій економічній проблемі та концептуальним підходам до методології її розв'язання, таких учених, як: В. Базилевич, Л. Баластрик, Г. Башнянин, О. Білоконенко, А. Гальчинський, Г. Волинський, В. Геєць, В. Єфимов, А. Гош, А. Гриценко, М. Гуревичев, М. Долишній, С. Єрохін та ін.

Метою нашої статті є дослідження особистих потреб товаровиробника, отримання прибутків капіталістами, а також роль товарного виробництва як фактора становлення товарознавства.

Основними завданнями статті є:

1. З'ясувати поняття «товарного виробництва і причини його виникнення.
2. Визначити ознаки і види товарного виробництва.

3. Розглянути поняття «товар» як основний продукт товарного виробництва.

Стійкість валюти забезпечується не тільки і не скільки золотовалютним запасом. Вирішальну роль у цьому процесі повинна відігравати наявність у країні достатньої кількості товарної маси, яку держава має змогу скеровувати в товарообіг за прийнятними цінами і тим самим врівноважувати стихії ринку, маючи у своїх руках потужний інструмент стабілізації ситуації [2].

Товарне виробництво – виробництво, в якому продукти праці призначаються не для власного споживання, а для обміну через ринок шляхом купівлі-продажу. Товарне виробництво ґрунтується на суспільному поділі праці, що склався між окремими господарськими одиницями. Розвиток поділу праці передбачає прогрес виробництва : зростання кваліфікації і вміння працівників, а також винайдення машин, що полегшують і скорочують працю, дозволяють одній людині виконувати роботу декількох. Збільшення виробництва благ на спеціалізованому підприємстві створює можливість і необхідність обмінювати їх надлишок на масу корисних речей, створених на іншому виробництві [3].

Рис. 1. Спільні риси і відмінності товарного виробництва [4]

Причини (а отже й умови) виникнення товарного виробництва слід шукати передусім у кожній із складових економічних відносин – техніко-економічних і виробничих відносинах (відносинах економічної власності). Загальною умовою виникнення, розвитку та функціонування товарного виробництва є суспільний розподіл праці. На його основі виникають економічні виробничі відносини між людьми у формі обміну продуктами праці. Однією з найважливіших причин виникнення товарного виробництва є економічна відокремленість товаровиробників. Вона тісно пов'язана з виникненням приватної власності на засоби виробництва, а також з економічною та юридичною свободою виробника. Суспільний поділ праці. Концентрованим виразом розвитку техніко-економічних відносин є суспільний поділ праці. Суспільний поділ праці виступає у трьох основних формах: загальній, частковій та одиничній. Загальна форма – поділ суспільного виробництва на окремі сфери, роди: промисловість, сільське господарство, сфери матеріального і нематеріального виробництва. Часткова форма – розподілення сфер і родів на окремі галузі, види виробництва. Так, у промисловості виділяють важку, легку, харчову та ін. Одинична форма – поділ праці всередині окремого підприємства на професії, види зайнятості (токаря, слюсара тощо) [5].

Товарне виробництво – організація суспільного виробництва, за якої окремі продукти виробляються відокремленими товаровиробниками, і для задоволення індивідуальних, колективних і суспільних потреб необхідна купівля-продаж на ринку цих продуктів, які стають товарами. З погляду суспільної форми виникнення товарних відносин зумовлене соціально-економічною відокремленістю виробників від засобів виробництва та результатів праці. Внаслідок цього обмін діяльністю і продуктами праці перетворився на товарний. Оскільки приватна власність виражається у двох протилежних за економічним змістом формах (дрібнотоварна, заснована на власній праці, і капіталістична, заснована на експлуатації найманої праці), то й відокремлення має різний характер. Безпосередньо матеріальною основою виникнення та розвитку товарного виробництва є загальний та частковий поділи праці, які забезпечили створення великих матеріально відокремлених сфер виробництва, що функціонують як сукупний суспільний відтворювальний організм за економічного відокремлення виробників внаслідок обміну продуктами праці як товарами. Розрізняють просте і капіталістичне товарне виробництво. Простому товарному виробництву властиві єдність працівників із засобами виробництва, капіталістичному – їх антагонізм. Його мета – задоволення особистих потреб товаровиробника. Капіталістичне товарне виробництво передбачає спільну працю багатьох найманих працівників, розвинутий одиничний поділ праці. Його мета – отримання прибутків капіталістам. Просте товарне виробництво має обмежений характер (одна частина вироблених у суспільстві продуктів

використовується безпосередньо для особистого споживання, друга йде на ринок), а капіталістичне – загальний.

Основними ознаками товарного виробництва класичного типу (простого і капіталістичного – лише на нижчій стадії розвитку капіталізму) є: суспільний поділ праці; приватна власність (базується на власній і чужій праці) на засоби виробництва, зосереджена в руках приватних товаровиробників; економічна відокремленість товаровиробників; економічні зв'язки між такими товаровиробниками через обмін; стихійний анархічний розвиток. Ці ознаки наповнюються якісно новим змістом на вищій стадії розвитку капіталізму (наприклад, держава регулює товарне виробництво), водночас з'являються нові, а стихійність найповніше виявляється за економічних криз. Зважаючи на ступінь розвитку відносин власності і організаційно-економічні відносини можна виділити два види товарного виробництва:

- 1) просте товарне виробництво,
- 2) розширене (розвинуте) товарне виробництво.

Історично першим було просте товарне господарство. Вже в давнину та за часів середньовіччя ним займалися селяни та ремісники, які використовували при виготовленні продуктів свою працю і порівняно прості знаряддя. Тоді через низьку продуктивність праці працівників сфера товарного виробництва і обігу була розвинута недостатньо і подекуди існувала поряд з натуральним виробництвом, яке посідало панівне положення в економіці. Безперечно, що безпосередньою матеріальною основою виникнення та розвитку товарного виробництва є загальний та частковий поділ праці, що обумовлює єдино можливий шлях взаємозв'язку окремих сфер виробництва, перетворення їх у сукупний відтворювальний комплекс – обмін продуктів праці як товарів. Проте, виявляється, що для виникнення та подальшого розвитку товарного виробництва такої умови як суспільний поділ праці, спеціалізація виробників на виготовленні окремих товарів недостатньо.

Необхідно, щоб виробник був економічно незалежним, економічно уособленим (відокремленим), щоб він мав змогу самостійно вирішувати, яку саме продукцію йому виробляти, які засоби виробництва і ресурси використовувати, як виробляти, а також привласнювати результати виробництва. Водночас виробник повинен нести повну відповідальність за своїми зобов'язаннями, обумовленими процесом виробництва. Другим з'явилося розширене товарне виробництво, засвідчивши, таким чином, появу капіталістичної системи економіки, при якій настає кінець пануванню натурального, всі продукти перетворюються на товари. За розширеного товарного виробництва предметом купівлі-продажу стає і робоча сила людей. Розвинуте товарне виробництво швидко прогресує за умов класичного капіталізму в межах приватно-капіталістичного привласнення. У ХХ ст. розвиток товарного виробництва відбувався також за умов акціонерної, кооперативної та інших форм колективної власності.

Товар – це продукт праці, виготовлений з метою обміну або продажу, а не для особистого споживання. Товаром може бути як речовий продукт, так і послуга або інформація, а також робоча сила (праця), земля, капітал тощо, які, хоч і не є продуктами праці, в умовах розширеного товарного виробництва, коли воно стає загальним, перетворюються в товари. Будь-який товар має дві властивості: задовольняти якусь людську потребу і властивість обмінюватися на інші товари. Перша з них називається корисністю або споживчою вартістю товару, друга – міноюю вартістю, яка є формою більш глибокої суті – цінності або вартості товару. Вартість – основа кількісних співвідношень при еквівалентному обміні. Різні економічні школи природу вартості пояснюють по-різному: витратами робочого часу, балансом попиту і пропозиції, витратами виробництва, граничною корисністю. Споживча вартість – це річ або послуга, яка завдяки своїм корисним властивостям задовольняє різноманітні людські потреби. Споживча вартість товару цікавить його виробника лише тому, що шляхом обміну на іншу споживчу вартість він через останню задовольнить якусь свою потребу. У цьому споживча вартість тісно пов'язана з іншою властивістю товару – його здатністю обмінюватися на інший товар, тобто з міноюю вартістю. Другою властивістю товару є вартість або цінність, яка проявляється через свою форму – мінову вартість. Мінова вартість – це властивість товару обмінюватися на інші товари у певних кількісних співвідношеннях або пропорціях.

Отже, роль споживчої вартості полягає в тому, що вона є речовою основою, матеріальним носієм суспільних відносин і мети виробництва; виступає як споживча вартість для інших членів суспільства і є проміжною ланкою між виробництвом і споживанням. Отже, товар має цінність (вартість) саме тому, що в ньому втілена праця людини, яка є змістом вартості. Тому величина вартості визначається кількістю суспільної праці, необхідної для його створення. Мірою праці, а отже, і мірою вартості, є робочий час, який має відповідний масштаб виміру (година, день, тиждень тощо).

Таким чином, можна зробити висновок, що товарне господарство дає широкий простір загальному економічному закону поділу праці. У відповідності до цього закону економіка прогресує внаслідок дедалі більш якісної диференціації трудової діяльності. Зрештою виникає декілька форм поділу праці:

- міжнародний поділ праці (між країнами);
- загальний (між великими секторами національної економіки: промисловістю, сільським господарством тощо);
- особливий (поділ всередині секторів на окремі галузі і види виробництва);
- одиничне (всередині підприємств на окремі підрозділи).

Звичайно, одинична диференціація праці на підприємстві, пов'язана з незакінченим виготовленням якоїсь частини готового продукту, не може породжувати товарного обміну. Такий обмін виникає внаслідок інших видів поділу праці. Міжнародний поділ праці породжує зовнішню торгівлю, загальний та особливий – внутрішню торгівлю.

По друге, товарне господарство являє собою відкриту систему організаційно-економічних відносин. За умов товарного виробництва працівники створюють корисні продукти не для власного споживання, а для продажу іншим людям. Весь обсяг новостворених речей за звичай виходить за межі кожної виробничої одиниці і надходить на ринок для задоволення попиту покупців.

По третє, товарному господарству притаманні непрямі, опосередковані зв'язки між виробництвом і споживанням. Вони розвиваються за формулою: виробництво – обмін – споживання. Виготовлена продукція спочатку надходить на ринок для обміну на інші вироби чи на гроші й тільки потім потрапляє у сферу споживання. Ринок підтверджує (або не підтверджує) необхідність виготовлення даного виду продукції. Саме за допомогою ринкового обміну встановлюються економічні відносини між виробниками і споживачами товарів.

Отже, розвиток поділу праці, відкритість, і ринковий характер господарських зв'язків зняли ті перешкоди для прогресу економіки, на які прирікало її натуральне господарство. Потенційні можливості протилежного йому товарного виробництва такі, що йому властивий закон розширеного відтворення. Тому подальші дослідження в цьому напрямі мають бути зосереджені на розв'язанні саме цих проблемних питань.

1. Мочерний С. В. Політична економія / С. В. Мочерний // Економічна енциклопедія. У 3 т. – Т. 2. – К. : Академія, 2002. – С. 813–817. **2.** Білоконенко О. В. Пріоритетне значення товарного виробництва для стабільного розвитку та подолання кризових явищ в економіці / О. В. Білоконенко // Історія економічних вчень : конспект лекцій. – К. : Європ. ун-т, 2001. – С. 75–80. **3.** Ніколенко Ю. В. Основи економічної теорії. Підручник / Ю. В. Ніколенко. – Київ. : ЦНЛ, – 2003, – 543 с. **4.** Ажнюк М. О. Основи економічної теорії : навч. посіб. / М. О. Ажнюк, О. С. Передрій. – К. : Знання, 2008. – 368 с. **5.** Мочерний С. В. Основи підприємницької діяльності : посібник / С. В. Мочерний, О. А. Устенко, С. І. Чеботар // ред. С. В. Мочерний. – Київ. : Академія, 2001. – 279 с.